

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך

מייסודן של תכלת מורשת יעקב
והכללת אורות ישראל

מאזרות

בס"ד

גיליון כ"א

תשע"ה

חפ"ר 544

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

הנרות הללו אנחנו מדליקים

נחלק את הדברים לשנים: אגדה והלכה.

אגדה: "הנרות הללו אנו מדליקין", על שום מה? נר חנוכה בא לבטא את אור ישראל ותרבות הקודש, שניצח את הנר היווני, של התרבות ההלניסטית, אף שנס חנוכה היה בבית שני, שכדברי הראב"ד חז"ל ידעו שביט שני עומד להיחרב ולכן קידשו את המקדש רק עד החורבן, כדבריו:

אני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם, כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת.¹

בית שני היה מצב מכוון בתור הכנה ו"צידה לדרך" לגלות הארוכה, והיה צורך למלא את המצברים בכוח רוחני מקורי מ"אוריא דא"י המחכים" ומתורת ארץ ישראל ומכוח "הדרה של תורה שבעל פה" של בית שני, והתנאים שהיו בבית שני. מכוח זה יש את יסוד הש"ס ואחר כך ירושלמי ובבלי ופירושי התנאים. כל זה יש בו איזור כוח והכנה לימי הגלות, ובזה ננצח א"י כליל את התרבות ההלניסטית ששמה כעיקר את עליצות החיים ופריצותם. הראי"ה קוק זצ"ל כותב ש"האור הגלוי" של תורה שבעל פה תפס את מקום "האור החבוי" של הנבואה.² כשאלילות בלתה מזוקן וחדל ממנה כוח הגידול הופיעה המינות בייפוי חכמת יוון שהתפשטה, ואז פרץ המאבק הראשון בין האור הגלוי הקדוש של "בית דינו של חשמונאי"³ שלחם לא עוד בכוח רוח הקודש ש"ניתן להיכתב",⁴ אלא בכוח תורה שבעל פה, ובין החושך הגלוי של החכמה החיצונית האנושית של הפילוסופים היוונים. היינו עלולים לטעות ולסבור שאור הנבואה נעלה מהשכל האנושי, אבל רוח הקודש של תורה שבעל פה אינה אלא שוות-ערך לשכל האנושי. לכן הדגישו חז"ל שגם האור הגלוי הוא קודש, "הנרות הללו קודש הם, ואין לנו רשות להשתמש בהם". אור גלוי זה אינו טפל לצד האנושי, אלא הוא קודש גלוי.

הלכה: המקור הראשון לאמירת "הנרות הללו" היא המשנה במסכת סופרים,⁵ והנוסח המלא מוזכר אצל המהר"ם.⁶ במסכת סופרים מובא שהמדליק מברך "להדליק נר של חנוכה" ואחר כך יאמר "הנרות הללו".

תלמיד עצמאי במדבר

רק לבסוף יאמר את ברכת "שעשה נסים".⁷ בהגהות מיימוניות מובא שכך נהג המהר"ם מרוטנבורג.⁸ רבנו, הרב צבי יהודה, ביאר שכיוון שרק "להדליק" היא ברכת המצווה והיא קשורה לפך השמן, זאת הברכה שבירך המהר"ם כשהדליק, ואילו ברכת "שעשה" קשורה לשאר הנסים, היינו נס הניצחון שנפרד מנס פך השמן. מנהגו הוא כמהר"ל וכרמ"א, ש"מברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק".⁹ לדברי רבנו זאת דעת המהר"ל, שנס הנרות בא להודיע ולגלות שאף נס הניצחון היה מאת ה', "שידעו שהכל היה בנס מן השי"ת",¹⁰ בהופעת יד העליונה בתוך "רוח גבורה ודעת להילחם",¹¹ ולא חלילה שהייתה עברה על רצונו ביציאה למלחמה של מעטים נגד רבים, כטענת חיילי יהודה לפני הקרב, והוסיפו שיש בזה סיכון האומה כולה, אלא כדברי יהודה המכבי,

ויאמר יהודה נקל כי יסגרו רבים ביד מעטים ואין מעצור לפני שמים להושיע ברבים או במעטים כי לא ברוב חיל ניצחון המלחמה ומן השמים הגבורה. הם באים אלינו ברוב גאווה ופשע להשמיד אותנו ואת נשינו ואת בנינו ולבוז אותנו ואנחנו נלחמים על נפשותינו ועל תורתנו. והוא יגיף אותם לפנינו ואתם אל תיראו מפניהם. וכאשר כלה לדבר נפל עליהם פתאום וינגף סירון ומחנהו לפניו.¹²

הגרש"ז אויערבך כותב שלדעת מסכת סופרים והמהר"ם הסמיך את ההדלקה לאחר אמירת "שעשה נסים", כי עיקר ההדלקה היא דווקא על נס הניצחון, ורצו להדגיש זאת. אף שלהלכה אין נוהגין כן, מכל מקום זוהי עיקר הכוונה.¹³

הרב אלישב אביחיל

מרצה ליהדות ובהתמחות לתנ"ך

8 הגי' חנוכה ג, ד.
9 רמ"א, אורח חיים תרעו, ב.
10 מהר"ל נר מצוה עמ' סח.
11 תוספות, ב"מ קו ע"א.
12 חשמונאים א, ג טז-כד.
13 הליכות שלמה, טז, ט.

1 ראב"ד, בית הבחירה ו, יד. כן מובא באור השם ג, ח פ"ב.
2 מאורות הראי"ה לחנוכה.
3 עבודה זרה לו ע"ב; תנחומא, שופטים פרק ז.
4 יומא כט ע"א.
5 סופרים כ, ו.
6 שו"ת המהר"ם סו ורא"ש, שבת ב, ח ומרדכי רסח ועוד.
7 סופרים כ, ד.

פרשת כי תשא

יתרה מכך, האדמו"ר מפיאסצנה אף קורא ליסוד זה תכלית החינוך. הוא מרחיב רבות על יסוד זה בהקדמתו לספרו חובת התלמידים:

צריכים לגדל ולחנך אותו [...] ליהודי נאמן עובד את ה', בתורתו מעצמו יחפץ, ומדרכו גם כי יזקין לא יסור, ואילו המצוה אפילו המרגיל, אינו בטוח שהבן או התלמיד המצווה והמתרגל יעשה כמצותו גם כשיגדל ויהיה ברשות עצמו [...] שלמה המלך, לא את תכלית החינוך בלבד הודיענו, שתכליתו להביאו אל "גם כי יזקין לא יסור ממנה", אלא גם את האופן והאמצעי איך לבוא אליו, באר לנו במילים: "חנוך לנער על פי דרכו" שזה היא העיקר [...] המחנך שרוצה לגלות את נשמת התלמיד הטמונה והגנוזה בו, לגדלה ולהבעירה שתבער באש של מעלה למרום וקדוש [...] מוכרח הוא להרכין את עצמו אל התלמיד המתחנך על ידו ולחדור אל תוך קטנותו ונמיכותו, עד אשר יגיע אל ניצוץ נשמתו הגנוזה אף נעלמה, להוציאה, להצמיחה ולגדלה.

האדמו"ר מפיאסצנה מוסיף ומגלה לנו את הסוד הגדול, איך עושים זאת. איך גורמים לחינוך שלנו להישאר ולהיות טבוע בנער גם כשהוא לבדו וגם לאחר זמן? האדמו"ר הקדוש מלמד שהכול טמון בדבריו של שלמה המלך, תכלית החינוך והאמצעי לכך. כדי להגיע ל"גם כי יזקין לא יסור ממנה" צריך "חנוך לנער על פי דרכו". כאשר נמצא את הנשמה המיוחדת של הנער, נגדיל ונאיר אותה. הגדולה הזאת תישאר כי היא שלו. היא הדרך שלו.

עם ישראל מרגיש אבוד בלי המחנך שלו, משה רבנו, עד שהיה מסוגל להגיע בעקבות כך לחטא העגל. עם ישראל רצה מחנך ומנהיג צמוד אליו, אך אין זו התכלית הרצויה. לא זה האידאל בחינוך.

שנוכה בע"ה תמיד ל"גם כי יזקין לא יסור ממנה" על ידי "חנוך לנער על פי דרכו", היינו שגם כאשר לא נהיה בסביבת תלמידינו, החינוך יהיה חלק מהם וידעו מה חובתם ותפקידם.

אורלי מרצבך

סטודנטית בהתמחויות לתנ"ך ולחינוך חברתי קהילתי

היום הארבעים. היום הוא אמור לרדת. היום זה אמור לקרות. ההתרגשות רבה בקרב העם. קבלת הלוחות. קבלת התורה. כל כך מצפים לזה. הכיסופים גואים. אך הזמן עובר ו... "וירא העם כי בשש משה לרדת מן ההר" (שמות לב, א).

הסיבה לחטא העגל, לחטא השפל והירוד של עם ישראל, מתוארת פה בפשט בכמה מילים: "וירא העם כי בשש משה לרדת מן ההר". רש"י מפרש "בשש" כפשוטו, איחור. עם ישראל טעה בספירת הימים וראה שמשה מאחר ואינו מגיע. מה היה נורא כל כך באיחור של משה מבחינת עם ישראל? רש"י מפרש, "כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים, והיה מורה לנו דרך אשר נעלה בה, עתה צריכין אנו לאלוקות אשר ילכו לפנינו". משה רבנו היה מורה הדרך של עם ישראל, המנהיג, ואף נתפס כאלוקים, ועכשיו יש לעם צורך בתחליף.

הרמב"ן מביא את דברי רש"י ומבסס את דבריו עליהם, אך הוא חולק על רש"י בטענתו שעם ישראל החשיב את משה כאלוקים. הרמב"ן סבור שעם ישראל ידע את מקומו של משה, כמנהיג, כמתווך, ודווקא זה היה להם חסר כל כך,

אבל היו מבקשין משה אחר, אמרו "משה שהורה לנו הדרך ממצרים" ועד הנה שהיו המסעים על פי ה' ביד משה הנה אבד ממנו. נעשה לנו משה אחר "שירה הדרך לפנינו" על פי ה' בידו.

עם ישראל זקוק מיידית למישהו אחר שירה להם את הדרך. אין הם מסוגלים לשאת את המחשבה שהם נתונים בחוסר מנהיגות. הצורך של עם ישראל במנהיג מעיד על חוסר הביטחון שלהם בעצמם ובכל מה שקיבלו עד עתה ממשו רבנו; אין הם מסוגלים להיות עצמאיים, לחשוב ולתפקד לבד בזמן שהמנהיג אינו בסביבה / המחנך אינו בכיתה.

שלמה המלך אמר בחכמתו, "חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כב, ו). ביסודות החינוך, בשונה מהאילוף, היא השאיפה להנחיל למתחנך את היכולת לפעול גם כשהמחנך אינו לידו; לפתח עצמאיות ויזמה בתלמיד וחוסר תלותיות במחנך. עיקרון זה נובע מתוך ידיעה והבנה כי המחנך אינו נמצא כל הזמן בסביבת התלמיד.

שנת שמיטה

קניית פרחים בשנת שמיטה (ב)

הנחות היסוד שלנו הן:

1. אין קדושת שביעית נוהגת בפרחים שאין להם ריח וכן בפרחים שיש להם ריח אך אינם "עומדים לריח". כלומר, שאין מגדלים או קונים אותם לצורך הריח שלהם.
 2. מאחר שאין קדושת שביעית, אין איסור לסחור בפרחים אלו.
 3. אין איסור ספיחין בפרחים.
 4. פרחים שנשתלו לפני השמיטה ולא מתבצעות בהם פעולות האסורות בשמיטה – ניתן לגדל אותם ולסחור בהם.
 5. נוסף על כך, פרחים, בהיותם צמח סרק הנשתלים בחממה, עם גוש, על ידי גוי, ניתן לגדל אותם ולסחור בהם (במקרים אלו יש לעשות היתר מכירה רק כשחייבים לעבד את הקרקע בשמיטה).
 6. חלק גדול מגידולי הפרחים הם רב-שנתיים בבתי גידול המוגדרים כ"בית". חלק נוסף הוא רב-שנתי, אך גדל בשטח פתוח. חלק נוסף נשתל לפני השמיטה ומניב פרחים למשך תקופה מסוימת, בין שישים יום לשנה. חלק נוסף נכלל בסעיף 5 דלעיל. חלק מהפרחים אכן נזרע בשמיטה (ראו פירוט בהמשך).
- מכאן, שחלק גדול מגידולי הפרחים מותר גם במכירה וגם בקנייה אף ללא היתר מכירה. לגבי פרחים שנשתלו או עובדו באיסור, הבעיה בקנייתם היא שבכך מסייע בידי עוברי עברה. אשר על כן, גם מי שבדרך כלל אינו סומך על היתר מכירה יכול לקנות פרחים ממגדל שמכר את הקרקע שלו (בהיתר מכירה), כיון שהמגדל מצדו יש לו על מי לסמוך ואינו עובר עברה.
- המשך בשבוע הבא...

מתוך:

יחיאל שטיינמץ, "קניית פרחים בשנת שמיטה", אתר דעת:

<http://www.daat.ac.il/daat/shmita/sikumim/kniyat.htm>